

נזק

שלמה יהושע שולץ
ב' אדר א' תשנ"ח
מקורות מהשיעור של הרב חיים פרלמוטר

החידוש של דיני נזק

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ח: ה

יסודות מוסריות

משנה מסכת אבות פרק ב משנה יב
תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ל. "אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר: מילי דאבות;
ואמרי לה: מילי דברכות."
תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא. שוב מעשה... זיל גמור

האם יש איסור להזיק?

א.

מזיק בעצמו בגוף חברו

דברים כה:א-ג
תלמוד בבלי מסכת כתובות דף לג עמוד א למעלה ורש"י בראש הדף

ב.

מזיק בעצמו בממונו של חברו

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב והא דתנן: השולח ... לדבר עבירה
רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה א
טור חושן משפט סימן שעח בהתחלה
שולחן ערוך חושן משפט סימן שעח:א
לבוש חושן משפט סימן שעח:א

ג.

ממונו מזיק

דברים כב:ח
תלמוד בבלי מסכת כתובות דף מא: "ר' נתן אומר... דמים בביתך"
תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נא. "גמ' ... אין שליח לדבר עבירה"
רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה ט
תוספות מסכת בבא קמא דף כג: "הנהו"
שמות כא:כט, לג
תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס: "ויתאוה דוד ... ואין מוחין בידו" ותוס' מהו
תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כו: "מנא הני מילי? ... ועל האונס כרצון"
תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נה: "דאמר ר' אלעזר ... כעין ושלח"
רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה א

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ח

הלכה ה

שור של ישראל שנגח שור של נכרי בין תם בין מועד פטור, לפי שאין הגוים מחייבין את האדם על בהמתו שהזיקה והרי אנו דנין להם כדיניהן, ושור של נכרי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם, קנס הוא זה לגוים לפי שאינן זהירין במצות אינן מסלקין הזיקן ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות. +/השגת הראב"ד/ שור של ישראל שנגח שור של נכרי. א"א הטענה הזאת אינה מספקת שהרי הם תופסים גוף המזיק ונפרעין ממנו +.

משנה מסכת אבות פרק ב

משנה יב

[יא] רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים :

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ל עמוד א

אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר: מילי דאבות; ואמרי לה: מילי דברכות .

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור .

דברים כה:א-ג

(א) כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנִגְשׂוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וְשִׁפְטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע:
(ב) וְהָיָה אִם בֵּין הַכֹּהֵן הָרָשָׁע וְהַפִּילִי הַשֹּׁפֵט וְהִכְהוּ לְפָנָיו כְּדִי רִשְׁעוֹתוֹ בְּמִסְפָּר:
(ג) אַרְבָּעִים יִכְנוּ לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֲלֵה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִידָה לְעֵינָיֶהָ

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף לג עמוד א

חובל בחבירו נמי, א"כ בטלת +דברים כה+ לא יוסיף פן יוסיף

רש"י מסכת כתובות דף לג עמוד א

ופרכינן חובל בחבירו - דעל כרחך בממון נידון תקשי בטלת לאו דלא יוסיף פן יוסיף שהוא אזהרה למכה את חבירו.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב

והא דתנן: השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שילח ביד פיקח - פיקח חייב; ואמאי? נימא: **שלוחו של** אדם כמותו! שאני התם, דאין שליח לדבר עבירה

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה א

בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים אע"פ שעדיין לא הזיקה מתרין בבעליה שלשה פעמים, אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה א שחיטה כשרה ואומר לבעליה בואו ומכרו בשר שלכם, מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק, אפילו לגרום הנזק אסור. +/השגת הראב"ד/ בהמה שהיתה רועה וכל יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה. א"א דברים הללו לא נאמרו בגמרא/בבא קמא/ (כג) אלא בעיזי דשוקא שעומדות לשחיטה ואין להם רועה אבל במי שיש לו עדר של בהמות אין שוחטין לו כל עדרו אלא אם יזיק לעולם ישלם בלא שום התראה +.

טור חושן משפט סימן שעת

כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו כך אסור להזיק ממון שלו אפילו אם אינו נהנה כיון שמזיקו בין במזיד בין בשוגג חייב לשלם ובלבד שלא יהא אנוס

שולחן ערוך חושן משפט סימן שעת

סעיף א

א] אסור להזיק ממון חבירו. ב] ואם הזיקו, אף על פי שאינו נהנה, חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס. ג] א ודווקא ב שאינו אנוס גמור, כמו שנתבאר. ד] כיצד, נפל מהגג ה' ושבר את הכלי, ו] או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו, חייב נזק שלם.

לבוש חושן משפט סימן שעת

סעיף א

מדחייבה התורה בכמה מקומות את האדם המזיק ממון חבירו לשלם, כמו שחייבה בגזול וגונב ממון חבירו לשלם כדכתיב [ויקרא כד, כא] מכה בהמה ישלמנה, וכן בשאר נזקין שמזיק חבירו, שמע מינה כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו כך אסור להזיק ממון שלו, אלא דבגונב וגזול החמירה לעבור עליו גם בלאו להלקותו, אבל במזיק אינו אלא איסור דאורייתא ולא מלקות, ואין לומר דאפילו איסור נמי ליכא אלא שאם הזיק חייב לשלם ומותר להזיק על מנת לשלם, ועל זה כתבה התורה כל דיני נזיקין שישלם, הא מילתא דפשיטא היא, ועוד דהא אסרה תורה בכל תשחית אפילו בממון עצמו קל וחומר בשל חבירו, ואפילו לגרום נזק לחבירו אסור אלא שיש צד גורם שחייב לשלם ויש צד גורם שפטור כאשר יתבאר בעזה"י [בסימן שפ"ו], אבל איסורא מיהא בכליליה איכא, לפיכך המזיק ממון חבירו אפילו שאינו נהנה הוא ממנו כיון שמזיקו בין במזיד בין בשוגג חייב לשלם, ובלבד שלא יהא אנוס, דהא אנוס רחמנא פטריה בכל מקום אפילו באיסורים גדולים כרציחה כמו שיתבאר [סימן תכה ס"א] כל שכן בממון. ודווקא שיהא אנוס גמור, אבל אם אינו אנוס גמור חייב לשלם נזק שלם. כיצד, נפל מן הגג ושבר את הכלים או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו חייב לשלם נזק שלם, שאין זה אנוס גמור אלא קרוב לפשיעה הוא שהיה לו לזהר שלא יפול.

דברים כב:ח

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגְּךָ וְלֹא תִשֶׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף מא עמוד ב

ר' נתן אומר: מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו? שנאמר: +דברים כ"ב+ ולא תשים דמים בביתך.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

גמ'. אמרי: בור של שני שותפין היכי משכחת לה? הניחא אי סבירא לן כר"ע, דאמר בור ברשותו חייב, משכחת לה בחצר של שניהם ובור של שניהם והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן, אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור, היכי משכחת לה דחייב עליה? ברה"ר. וברה"ר בור של שני שותפין היכי משכחת לה? אי דשוו שליח תרוייהו, ואמרי ליה זיל כרי לן ואזל כרה להו, אין שליח לדבר עבירה!

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה ט

אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממנו, שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו אבל חובל בחבירו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו ואפילו הקריב כל אילי נביות אין מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו.

תוספות מסכת בבא קמא דף כג עמוד ב

הנהו עיזי דשוקא כו' - דוקא בהנהו דקיימי לשחיטה ואע"ג שישלמו מה שהזיקו לא בעי למיקם בהדייהו לדינא וזימנין נמי דליכא סהדי אבל עז לחלבה ורחל לגיזתה יכול לומר כשיזיק ישלם כדאשכחן גבי עיזי דבי תרבו דאמר ליה זיל אצנעינהו ולא אמר ליה זיל שחטינהו.

שמות כא:כט

(כט) וְאֵם שׁוֹר נִגַּח הוּא מְתַמַּל שְׁלֹשָׁם וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעַלְיוֹ יוֹמֵת:

שמות כא:לג

(לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ פִי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסְנוּ וְנִפְלֵ שְׁמָה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב

+ שמואל ב' כ"ג+ ויתאווה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער, ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגו'] - מאי קא מיבעיא ליה? אמר רבא אמר ר"נ: טמון באש קמיבעיא ליה, אי כר' יהודה אי כרבנן, ופשטו ליה מאי דפשטו ליה. רב הונא אמר: גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו, וקא מיבעיא ליה: מהו להציל עצמו בממון חבירו? שלחו ליה: אסור להציל עצמו בממון חבירו, אבל אתה מלך אתה, [ומלך] פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו.

תוספות מסכת בבא קמא דף ס עמוד ב

מהו להציל עצמו בממון חבירו - איבעיא ליה אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כו עמוד ב

מנא הני מילי? אמר חזקיה, וכן תנא דבי חזקיה, אמר קרא: + שמות כ"א+ פצע תחת פצע, לחייבו על השוגג כמזיד, ועל האונס כרצון.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נה עמוד ב

דאמר ר' אלעזר, ואמרי לה במתניתא תנא: ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן, ואלו הן: בור ואש, שן ורגל. בור, דכתיב: + שמות כ"א+ כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו, הא כסהו - פטור; אש, דכתיב: + שמות כ"ב+ שלם ישלם המבעיר את הבערה, עד דעביד כעין מבעיר; שן, דכתיב: + שמות כ"ב+ ובער בשדה אחר, עד דעביד כעין ובער; רגל, דכתיב: ושלח, עד דעביד כעין ושלח.

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה א

שור שקשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק, אם תם הוא משלם חצי נזק, ואם היה מועד פטור שנאמר ולא ישמרנו הא אם שמרו פטור ושמור הוא זה, וכן אם הזיק בדבר שהוא מועד לו מתחלתו כגון שאכל דברים הראויין לו או שבר ברגלו כדרך הלוכו פטור מלשלם.